

Programma

Kamermuziek

12 mei 2011, 12.30 uur

Stichting Vrienden
Kamermuziek

Podium Azijnfabriek | Bethaniestraat 4 | 's-Hertogenbosch

Entree € 7,- | Vrienden gratis

Marcel Worms | piano

Federico Mompou (1893 - 1987)
Teruggevonden werk voor piano

1. Preludi 1913 (1912-13)
2. Camí del jardí (1911)
3. Montseny (1912)
4. Uit Cinc Impressions (1918): IV - Sense titol
5. Impressions de muntanya (1911)
  - a. Dansa del poble
  - b. El repòs dins del temple
  - c. Pastoral
6. Pastoral a la boira (Versió 1, 1913)
7. Dues impressions (1911)
  - I. Barri de platja / II. a la muntanya
8. Boceto para 'jeunes filles au jardin'
9. Records de platja (1914)
  - Dues Arabesques
10. Arabesque I (1915)
11. Arabesque II (1915-16)
  - Dues cançons
12. Cançó I: La de les campanes
13. Cançó II: La del pastor

14. Dansa dels tres reis que han caigut del camells

15. Ball pla

P a u z e

16. Moderato espressivo (1946)

17. El pont de Montjuïc (1941)

18. Romança (1944)

19. Festa trista (1915)

20. Oració d'ermita (1912)

21. Tango (1919)

22. Temps de Blues (1949)

23. Pensaments

24. Il.lusió (1912)

Federico Mompou werd geboren Barcelona. In 1909 trok hij, amper zestien jaar oud, naar Parijs om daar piano te studeren, aangetrokken door de muziek die hij Gabriel Fauré en Marguerite Long in Barcelona had horen uitvoeren. Dat Mompou überhaupt begon te componeren - tijdens zijn Parijse jaren - is te danken aan zijn verlegen natuur: voor een carrière als concertpianist deinsde hij bij nader inzien terug. In 1914 werd Mompou door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gedwongen naar Barcelona terug te keren. De Franse muziek had inmiddels een onuitwisbare indruk op hem gemaakt, hetgeen al in zijn vroege composities hoorbaar is. Van 1920 tot 1941 verbleef hij wederom in Parijs, waarna de Tweede Wereldoorlog hem definitief naar Spanje deed terugkeren. Eenmaal weer in Barcelona leerde hij Carmen Bravo kennen, deelneemster aan een pianoconcours, waarvan Mompou jurylid was. Zij werd zijn muze, zonder haar zou Mompou waarschijnlijk veel eerder met componeren zijn gestopt. Geheel in overeenstemming met zijn verlegen natuur vroeg hij haar pas zestien jaar later ten huwelijk. Mompou's muziek heeft een totaal eigen plaats binnen de twintigste-eeuwse muziek. Zijn werk -zeer persoonlijk en herkenbaar en bovendien opvallend constant van kwaliteit- ontstond in de marge van de muziekgeschiedenis: echte voorlopers had hij niet, navolgers nog minder. Wat dat betreft is hij te vergelijken met onder meer Janáček en Poulenc, aan wie zijn muziek overigens herhaaldelijk doet denken. Ook Fauré en zelfs Skrjabin klinken in zijn muziek door. Net als bij de Groupe des Six, waarvan Mompou in Parijs de leden goed gekend heeft, spelen helderheid en eenvoud ook in zijn muziek een grote rol. Mompou pleitte voor een 'muziek van het

hart en voor het hart, niet een muziek van het hoofd voor het hoofd. Een huiselijke muziek, een muziek van alledag...!.

Zijn eigen stijl vond hij verrassend vroeg. In de *Impresiones íntimas* uit 1915 bijvoorbeeld, zijn alle kenmerken van zijn latere muziek al aanwezig.

Mompou was als een diamantslijper, die zijn hele leven aan dezelfde edelsteen sleep om daarbij een steeds hogere graad van perfectie te bereiken. Zijn werk drukt op trefzekere wijze onzekerheid uit en evenals Chopin, met wiens muziek hij hoorbaar affiniteit had, koos hij daarbij de piano als het ideale medium. "Ik wil muziek schrijven, waaraan niets ontbreekt, maar waarin ook niets overbodig is", zo typeerde Mompou zijn muzikale esthetiek. Met dit artistieke credo is hij uitstekend geslaagd in een streven, dat menig kunstenaar koestert: zo veel mogelijk uitdrukken met een minimum aan middelen.

Een verrassende vondst in Barcelona (2008)

Volgens de wens van Mompou's weduwe Carmen Bravo nam de *Fundación Mompou*, de stichting die de muzikale nalatenschap van Mompou beheert, na haar overlijden haar intrek in het huis van het echtpaar Mompou aan de voornamen Paseig de Gracia in Barcelona. Bij het opruimen van het appartement werden daar in 2008 drie mappen gevonden met een indrukwekkende hoeveelheid onbekende en dus onuitgegeven muziek van Mompou. Het betreft voor het overgrote deel muziek voor piano met daarnaast een aantal liederen, een onvoltooid strijkkwartet en een werk voor fluit en strijkorkest. De werken dateren voornamelijk uit Mompou's vroegste periode als componist (1911-1918), een paar composities dateren uit de jaren veertig van de vorige eeuw. Na een concert in Barcelona, in juli 2009, mocht ik het ontdekte repertoire bekijken en kopiëren. Het was verrassend om zelfs in de zeer vroege werken (de componist was toen 17 of 18 jaar oud) al Mompou's persoonlijke stijl te horen: een bescheiden hoeveelheid noten, een verstilde, beschouwende sfeer en bijzondere, kleurrijke harmonieën. De eigen taal van Mompou heeft zich daarna verder ontwikkeld, maar de basis ervan blijkt al in een vroeg stadium gelegd te zijn. Enkele maanden later heb ik als eerste pianist een ruime bloemlezing uit deze muziek op cd vastgelegd. Een gedeelte daarvan kunt u vandaag tijdens dit lunchconcert horen.

De afzonderlijke werken

De vroege *Prelude* 1913 vond uiteindelijk geen plaats in de serie later gepubliceerde *Preludes* voor piano. Mompou dankt zijn voornaam aan Frédéric Chopin, een componist, die net als hij het overgrote deel van zijn oeuvre voor de piano schreef en ook al een begenadigd pianist was.

Mompou's Parijse pianoleraar Ferdinand Motte-Lacroix doopte in een brief uit 1951 zijn voormalige leerling 'Frédéric II'. In deze vroege *Prelude* is

hoorbaar, dat de overeenkomst tussen de componisten niet beperkt is gebleven tot de voornamen. Het aftastende verkennen van de harmonieën roept associaties op met de Preludes, die Chopin bijna een eeuw eerder schreef.

Camí del jardí (het tuinpad) is Mompou's eerste manuscript, daterend uit 1911. Hier is de muzikale invloed van Satie op de jonge Mompou te horen, een invloed, die overigens nogal eens overschat wordt.

Montseny verwijst naar de berg waarover Mompou graag wandelingen maakte. De subtitel in het manuscript luidt Motiu per cantar, een reden om te zingen.

Uit Cinc Impressions: IV - Sense titol

Dit stuk draagt geen titel en ook verder geeft Mompou geen indicaties voor de uitvoering ervan. Met de aanduiding senzill, eenvoudig, aan het begin moeten we het doen.

De Impressions de Muntanya vormen een korte driedelige cyclus. Mompou's datering van het tweede deeltje is 1910, maar waarschijnlijk is het werk van later datum. Onder El camí del jardí schreef Mompou Els meus primers manuscrits 1911, gevolgd door een uitroepteken. We mogen dan ook aannemen, dat in werkelijkheid El camí del jardí Mompou's eerste compositie is en dat dit drieluik later in dat jaar 1911 werd geschreven.

De Dansa del poble is een eenvoudige volksdans in 6/8 maat. De titel van El repòs dins del temple, de rust in de tempel, wijst al op de hang naar het meditatieve bij de jonge Mompou. De Pastorale staat in de voor deze landelijke muziek karakteristieke toonsoort F majeur.

Pastoral a la boira (Pastorale in de mist) deelt muzikaal materiaal met de Dança del Poble. Door de mist, die Mompou in de Pastoral toonzet, wandelde de componist regelmatig op zijn geliefde Montaña de Montseny, een berg, zo'n vijftig kilometer ten noorden van Barcelona gelegen.

Het muzikale materiaal van A la muntanya en van Barri de platja (buurt bij het strand) zou de componist later gebruiken in Jeunes filles au jardin (een deeltje uit de cyclus Scènes d'enfants), de eerste compositie die hem een zekere bekendheid in Parijs bezorgde. Het dansante gedeelte uit Al mar vinden we later (1926) terug in Canción y Danza nr. 3. Uit deze en andere voorbeelden blijkt dat het idee, dat de naturel klinkende muziek van Mompou grotendeels spontaan tot stand is gekomen, niet met de werkelijkheid klopt. In het ongepubliceerde werk zijn talrijke voorbeelden te vinden van stukken, die later in een enigszins gewijzigde vorm en onder een andere

naam een plaats in Mompou's oeuvre vonden. Mompou bleef dikwijls lange tijd aan composities schaven. Hij sleutelde soms een hele dag aan één akkoord. In Barri de platja horen we een aantal malen het acorde metálico, een akkoord, dat Mompou al in 1910 ontdekte en dat hij beschouwde als het eerste akkoord, dat werkelijk iets van hemzelf uitdrukte. Het openingsakkoord van Barri de platja bijvoorbeeld is zo'n acorde metálico. De klank is geïnspireerd op het geluid, dat Mompou als kind hoorde in de klokkengieterij van zijn grootvader. Het akkoord loopt als een rode draad door het werk van de componist. Este acorde es toda mi música, zei Mompou er zelf over: het wezen van zijn oeuvre, samengevat in één enkel akkoord.

Records de platja is een korte les economie: het hele stuk is gebaseerd op een motief van drie naburige tonen, die telkens op een andere wijze worden belicht.

Een Arabesque heeft doorgaans een licht karakter en is rijkelijk versierd. Wellicht hebben de twee beroemde Arabesques voor piano van Debussy (uit 1888 en 1891) Mompou geïnspireerd tot het componeren van zijn eigen Arabesque I en II.

Cançó I: La de les campanes is een ander vroeg voorbeeld van de grote invloed, die de geluiden van de reusachtige klokken in grootvaders fabriek op de jonge componist hebben gehad. Cançó II: La del Pastor is een herderslied, een pastorale, geschreven in de daarvoor typerende 6/8 maat.

In zijn vroege werk gebruikt Mompou al veelvuldig de Danza, al dan niet in combinatie met een Canción (lied). Later zou hij vijftien van dergelijke paren Canción y Danza componeren en publiceren. In de Dansa dels tres reis que han caigut dels camells vallen drie koningen van hun kamelen. De titel is ironisch bedoeld, voor zover bekend ligt er geen verhaal aan ten grondslag. Ball pla is een Catalaanse dans en maakt gebruik van een populair Catalaans volksliedje. Het materiaal van Moderato espressivo uit 1946 zou Mompou zo'n twintig jaar later verder ontwikkelen en opnemen in het derde deel van zijn vierdelige cyclus Música Callada.

In 1941 leerde Mompou in Barcelona zijn latere echtgenote Carmen Bravo kennen. Aan haar droeg hij El Pont de Montjuïc op. Carmen Bravo vergezelde haar oudere vriend vaak op zijn wandelingen door Barcelona. 'Ter herinnering aan onze eerste gezamenlijke wandeling', schrijft Mompou onder El Pont de Montjuïc uit datzelfde jaar 1941. Later maakte hij er een (wel gepubliceerde) versie van voor cello en piano (El Pont), die overigens aanzienlijk afwijkt van de pianoversie. De Romança schreef Mompou drie jaar later (1944). In een poëtische bui schrijft hij ook hierbij een opdracht

voor Carmen: ‘bij onze derde verjaardag schreef ik deze noten voor jou omdat we nog steeds onze levens gezamenlijk leven’ en dat dan ‘al unison dels nostres cants’ (op de tonen van onze liederen)”. Kennelijk kon Mompou zijn liefde voor Carmen vooral goed in woorden en in muziek uitdrukken. Een huwelijksaanzoek aan Carmen zou hij pas in 1957 doen.

Festa trista past wonderwel bij Mompou’s persoonlijkheid: een teruggetrokken man, in kleine kring weliswaar sociaal en aimabel maar in een meer wereldse omgeving een buitenstaander, die eerder afstandelijk en relativerend naar een feest kijkt dan er actief aan deel te nemen. Uit de in 1920 gecomponeerde (en wel gepubliceerde) *Fêtes lointaines* spreekt eenzelfde houding: de componist als eenling; het feest, de wereld van de anderen, speelt zich elders af. Aan het eind van het stuk schrijft Mompou: ‘lluny...encara se sent molt / quietud sobtada...calma...la festa destapareix ...del / Barri de platja ja no en queda més que el record mentre el mar barreja seu ritme suau amb el silenci esgariffós de la nit.../lluny l’home del mico...’ (in de verte...hoort men nog van alles/ plotselinge rust...kalmte...het feest verdwijnt ...van de buurt bij het strand rest alleen nog de herinnering terwijl de zee haar milde ritme vermengt met de huiveringwekkende stilte van de nacht / in de verte de man met de aap... - met dit laatste doelt Mompou op de rondtrekkende muzikanten, die voor een fooi op feesten speelden en vaak vergezeld werden door een aapje).

Oració d’ermita is een van de eerste korte stukken die Mompou in Parijs componeerde. Uit de titel (een ermita is een hermitage, een kluizenaarswoning) blijkt dat Mompou al op jonge leeftijd zich tot een teruggetrokken bestaan aangetrokken voelde.

Mompou was als componist in het algemeen niet erg gevoelig voor invloeden uit de lichte muziek en de jazz. Zijn muziek wordt wel als ‘tijdloos’ gekarakteriseerd maar zeker de jonge Mompou toont zich ook een kind van zijn tijd. In het begin van zijn carrière lieten de nieuwe jazzvormen hem niet onberoerd, getuige een Fox-trot en een Temps de blues. Deze blues is onderdeel van de cyclus Ballet.

Rond 1915 kon de tango zich in Parijs in een grote populariteit verheugen en ook in dit verband toont Mompou zich met zijn eigen Tango gevoelig voor de heersende muzikale trends. Hij vertaalt daarbij wel op subtiële wijze de tango in zijn eigen idioom. Het resultaat is een aarzelende dans met een onzekere danser in de hoofdrol. De strengheid en zelfbewustheid, die bijvoorbeeld Stravinsky aan zijn Tango meegeeft, is hier zo goed als afwezig.

Pensaments wisselt trage, geheimzinnige akkoorden af met snelle, vluchtige

passages van een Debussyaanse ijlheid. Dan klinkt de piano zoals Debussy dat nastreefde: als een instrument sans marteaux, een instrument zonder hamers. Het einde heeft een open karakter, al lijkt het diepe basoctaaf een afsluitende geste.

Il.lusió is een pareltje van rust en sereniteit. In een vroeg stadium (1912) weet Mompou met minimale middelen al de verstillings te bereiken, die hij een halve eeuw later in zijn Música Callada voor de laatste maal zou verklanken. Het woord illusió (Catalaans) of ilusión (Spaans) kan verwachting, droom of hoop betekenen maar ook illusie, hersenschim. Mompou fascineert maar dwingt niet. De emoties, die hij oproept, kunnen per luisteraar verschillen. Zo kan iedereen bij Mompou's muziek zijn eigen droombeeld, zijn eigen Illusió, creëren. | © Marcel Worms, 2011

Marcel Worms (1951) studeerde aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam bij Hans Dercksen. Tevens volgde hij lessen bij de Russische pianist Youri Egorov en bij Alicia de Larrocha. Na zijn eindexamen in 1987 specialiseerde hij zich in kamermuziek bij Hans Broekman en in 20ste-eeuwse pianomuziek bij Alexandre Hrisanide. Marcel Worms is actief als kamermuzikspeler en als solist: in 1990 bracht hij in een recital in de IJsbreker jeugdwerken van Schönberg in première en in 1991 voerde hij het complete pianowerk van Janáček uit. Sinds het seizoen 1992/1993 voert hij het programma Jazzinvloeden in de 20ste-eeuwse pianomuziek uit. Met de door hem opgerichte Groupe des Sept voerde Marcel Worms onder meer het complete werk van Poulenc voor piano en blaasinstrumenten uit. In het Mondriaan herdenkingsjaar 1994 en daarna speelde Marcel Worms een programma onder de titel Mondriaan en de muziek van zijn tijd. De componisten Willem Breuker en Theo Loevendie schreven een compositie voor dit project, dat in Nederland, vele Europese landen, Rusland (Hermitage in Sint Petersburg, Poesjkin Museum in Moskou) en in de Verenigde Staten o.a. in de National Gallery of Art in Washington werd gebracht. Ter gelegenheid van de 100ste geboortedag van Jean Wiéner presenteerde hij in 1996 een geheel aan de pianomuziek van deze Franse componist gewijd programma in Nederland en Frankrijk. Sinds 1996 is Marcel Worms bezig met een Bluesproject: bijna 200 Nederlandse en buitenlandse componisten (uit 50 landen op alle continenten) schreven een bijdrage voor dit programma. Dit programma verscheen inmiddels op 6 cd's. Tussen 1998 en 2007 voerde Marcel Worms dit programma uit in een groot aantal Europese landen en verder in China, Indonesië, Rusland, het Midden- en het Verre Oosten, de USA, Afrika en Zuid-Amerika en op Cuba. In 1999 speelde hij het op het North Sea Jazz Festival in den Haag. In 2001 vonden optredens plaats op het Festival voor Nieuwe Muziek in Boekarest en op de

Warschauer Herbst in Warschau en in 2002 op het EU Jazz Festival in Mexico City en op het Audio Art Festival in Krakau. In 2004 was het programma te horen op het Festival de la Musica Contemporanea in Bolivia, op het Forum Neuer Musik in Keulen, op het Internationale Festival van Aveiro (Portugal) en op het Fajr Festival in Iran. In 2005 presenteerde Marcel Worms zijn bluesproject op het Festival Tblisi Autumn in Georgië en in 2008 op het Internationale Pianofestival van Bucaramanga (Colombia). Uitgeverij Donemus bracht in 2007 31 Nederlandse bijdrages aan het Bluesproject uit in twee albums en in 2009 werden bij uitgeverij Peer in Hamburg drie albums met internationale bijdrages gepubliceerd. In het kader van Van Gogh tentoonstellingen in Washington en Los Angeles maakte Marcel Worms de cd Pictures at a Van Gogh Exhibition, welk programma hij in deze steden ook uitvoerde. Op verzoek van de Rotterdamse Kunsthal stelde hij in het kader van een Picassotentoonstelling een programma rondom deze schilder samen, hetgeen ook in een cd-opname resulteerde. Een programma met tango's uit Latijns-Amerika en Europa werd uitgevoerd in onder meer China en Argentinië. Vanaf 2002 houdt de pianist zich bezig met het pianowerk van Federico Mompou. In november 2007 organiseerde hij een driedaags Mompou Festival in Amsterdam. In november 2009 bracht hij de eerste cd uit met ongepubliceerde pianomuziek van Mompou, die het jaar daarvoor in Barcelona was ontdekt.

Stichting Vrienden Kamermuziek 's-Hertogenbosch

U wordt **Vriend** voor € 80,- per jaar. Voor elke volgende bewoner op uw adres betaalt u € 45,-.

Uw aanmelding is meer dan welkom bij onze Vriendenadministratie

Sint Jacobstraat 13, 5211 LP 's-Hertogenbosch, 073 - 55 30 062, Rabo 11.62.41.608

Meer informatie: info@kamermuziekshertogenbosch.nl en www.kamermuziekshertogenbosch.nl

De rozen zijn aangeboden door Bloemsierkunst
P. van Prooijen Hinthamerstraat 202 's-Hertogenbosch